Discurs sobre el colonialisme

1

Una civilització que resulta incapaç de resoldre els problemes que el seu funcionament suscita és una civilització decadent.

Una civilització que opta per tancar els ulls als seus problemes més fonamentals és una civilització tocada.

Una civilització que trampeja amb els seus principis és una civilització moribunda.

El fet és que la civilització anomenada «europea», la civilització «occidental», tal com l'han modelat dos segles de règim burgès, és incapaç de resoldre els dos problemes principals als quals la seva existència va donar origen: el problema del proletariat i el problema colonial; que, citada tant a l'estrada de la «raó» com a l'estrada de la «consciència», aquesta Europa és incapaç de justificar-se; i que, cada vegada més, es refugia en una hipocresia encara més odiosa perquè cada vegada pot enganyar menys.

Europa és indefensable.

Sembla que és la constatació que es confien, en veu baixa, els estrategs americans.

En si mateix això no és greu.

El que és greu és que «Europa» és moralment, espiritualment indefensable.

I avui passa que no només són les masses europees que incriminen, sinó que l'acte d'acusació el profereixen en el pla mundial desenes i desenes de milions d'homes que, des del fons de l'esclavatge, s'erigeixen en jutges.

Ja poden matar a Indoxina, torturar a Madagascar, empresonar a l'Àfrica Negra, fer estralls a les Antilles. Els colonitzats ara saben que tenen un avantatge sobre els colonialistes. Saben que els seus «amos» provisionals menteixen.

Per tant, que els seus amos són febles.

I com que avui m'han demanat de parlar de la colonització i de la civilització, anem de dret a la mentida principal a partir de la qual proliferen totes les altres.

Colonització i civilització?

La maledicció més comuna en aquesta matèria és ser víctima de bona fe d'una hipocresia col·lectiva, hàbil a plantejar malament els problemes per legitimar més bé les odioses solucions que s'hi donen.

Això equival a dir que l'essencial aquí és veure-hi clar, pensar clar, entendre perillosament, respondre clar a la innocent pregunta inicial: què és en origen la colonització? És convenir què no és en absolut: ni evangelització ni empresa filantròpica, ni voluntat de fer recular les fronteres de la ignorància, de la malaltia, de la tirania, ni expansió de Déu, ni extensió del Dret; és admetre d'una vegada per

totes, sense voluntat de protestar per les conseqüències, que aquí el gest decisiu és el de l'aventurer i del pirata, el del botiguer a l'engròs i de l'armador, el del buscador d'or i del comerciant, el de l'apetit i de la força, i, de rerefons, l'ombra projectada, malèfica, d'una forma de civilització que, en un moment de la seva història, es certifica obligada, de manera interna, a estendre a escala mundial la competència de les seves economies antagonistes.

Continuant la meva anàlisi, descobreixo que la hipocresia és de data recent: que ni Cortés en descobrir Mèxic des de dalt del gran *teocalli* ni Pizarro davant de Cuzco (encara menys Marco Polo davant de *Cambaluc*) no apellen a ser precursors d'un ordre superior; que maten; que saquegen; que tenen cascs, llances, cobejances; que els calumniadors van venir més tard; que el gran responsable en aquest àmbit és la pedanteria cristiana, per haver plantejat les equacions deshonestes *cristianisme = civilització, paganisme = salvatgia*, que només podien comportar abominables conseqüències colonialistes i racistes, les víctimes de les quals havien de ser els indis, els grocs, els negres.

Resolt això, admeto que posar civilitzacions diferents en contacte les unes amb les altres està bé; que casar mons diferents és excel·lent; que una civilització, sigui quin sigui el seu geni íntim, si es replega en si mateixa, llangueix; que l'intercanvi aquí és l'oxigen, i que la gran sort d'Europa és haver estat una cruïlla, i que haver estat el lloc geomètric de totes les idees, el receptacle de totes les filosofies, el lloc d'acollida de tots els sentiments, la va convertir en el millor redistribuïdor d'energia.

Però aleshores faig la pregunta següent: la colonització realment *va posar en contacte*? O si es prefereix, de totes les maneres d'*establir contacte*, era la millor?

Jo responc que *no*.

I dic que de la *colonització* a la *civilització*, la distància és infinita; que, de totes les expedicions colonials acumulades, de tots els estatuts colonials elaborats, de totes les circulars ministerials expedides, no se'n podria aconseguir ni un sol valor humà.

2

Primer caldria estudiar com la colonització treballa per descivilitzar el colonitzador, per embrutir-lo en el sentit propi de la paraula, per degradar-lo, per despertar-li els instints ocults, la cobejança, la violència, l'odi racial, el relativisme moral, i demostrar que, cada vegada que al Vietnam hi ha un cap tallat i un ull rebentat i a França s'accepta, cada vegada que es viola una nena i a França s'accepta, cada vegada que un malgaix és torturat i a França s'accepta, hi ha un saber de la civilització que influeix amb un pes mort, una regressió universal que es produeix, una gangrena que s'instal·la, un focus d'infecció que s'estén; i que, al fons de tots aquests tractats violats, de totes aquestes mentides propagades, de totes aquestes expedicions punitives tolerades, de tots aquests presoners lligats de mans i peus i «interrogats», de tots aquests patriotes torturats, al fons d'aquest orgull racial animat/estimulat, d'aquesta jactància desplegada, hi ha el

verí instil·lat a les venes d'Europa, i el progrés lent, però segur, de l'*ensalvatjament* del continent.

I llavors, un bon dia, la burgesia es desperta per un cop formidable que li ve retornat: les gestapos s'atrafeguen, les presons s'omplen, els torturadors inventen, perfeccionen, debaten sobre els poltres de tortura.

Ens sorprenem, ens indignem. Diem: «Que curiós! Però bah!, és el nazisme; passarà!». I esperem, i mantenim l'esperança; i ens callem a nosaltres mateixos la veritat, que és una barbàrie, però la barbàrie suprema, la que corona, la que resumeix la quotidianitat de les barbàries; que és nazisme, sí, però que abans de ser-ne la víctima, n'hem estat els còmplices; que aquest nazisme, l'hem suportat abans de patir-lo, l'hem absolt, hem tancat els ulls davant seu, l'hem legitimat perquè, fins aleshores, només s'aplicava a pobles no europeus; que aquest nazisme l'hem cultivat, en som responsables, i que brota, que penetra, que degota, abans d'engolir-la dins les seves aigües envermellides, per totes les fissures de la civilització occidental i cristiana.

Sí, valdria la pena estudiar clínicament, en detall, les maneres d'actuar de Hitler i del hitlerisme i revelar al molt distingit, molt humanista, molt cristià burgès del segle xx que porta a dins un Hitler que s'ignora a si mateix, que un Hitler l'*habita*, que Hitler és el seu *dimoni*, que si el vitupera, és per falta de lògica, i que en el fons, el que no perdona a Hitler no és el *crim* en si, el *crim contra l'home*, no és *la humiliació de l'home en si mateix*, és el crim contra l'home blanc, és la humiliació de l'home blanc, és haver aplicat a Europa uns procediments colonialistes

que fins ara només concernien els àrabs d'Algèria, els *colies* de l'Índia i els negres de l'Àfrica.

I aquí hi ha el gran retret que faig al pseudohumanisme: d'haver subestimat massa temps els drets de l'home, d'haver-ne tingut, de tenir-ne encara, una concepció estreta i parcel·lària, parcial i de part i, comptat i debatut, sòrdidament racista.

He parlat molt de Hitler. Perquè ho mereix: permet veure en gran i copsar que la societat capitalista, en el seu estadi actual, és incapaç de crear un dret de gents, igual que resulta incapaç de crear una moral individual. Es vulgui o no: al final de l'atzucac d'Europa, vull dir l'Europa d'Adenauer, de Schuman, Bidault i altres, hi ha Hitler. Al final del capitalisme, desitjós de sobreviure, hi ha Hitler. Al final de l'humanisme formal i de la renúncia filosòfica, hi ha Hitler.

I, en conseqüència, una de les seves frases se m'imposa:

> Nosaltres aspirem, no a la igualtat, sinó a la dominació. El país de raça estrangera haurà de tornar-se a convertir en un país de serfs, de jornalers agrícoles o de treballadors industrials. No es tracta de suprimir les desigualtats entre els homes, sinó d'amplificar-les i fer-ne llei.

Això sona clar, altiu, brutal, i ens instal·la en plena salvatgia escandalosa. Però baixem un grau.

Qui parla? Em fa vergonya dir-ho: és l'*humanista* occidental, el filòsof «idealista». Que es digui Renan és una casualitat. Que sigui extret d'un llibre titulat *La réforme*

intellectuelle et morale, que hagi estat escrit a França, just després d'una guerra que França havia volgut que fos la del dret contra la força, diu molt sobre els costums burgesos.

> La regeneració de les races inferiors o embastardides per les races humanes està en l'ordre providencial de la humanitat. L'home del poble gairebé sempre és, al nostre país, un noble desclassat; la seva mà feixuga està molt més feta per manejar l'espasa que l'eina servil. Abans que treballar, opta per lluitar, és a dir, que torna al seu estat primer. *Regere imperio populos*, vet aquí la nostra vocació. Aboqueu aquesta activitat devorant en països que, com la Xina, demanen la conquesta estrangera. Dels aventurers que pertorben la societat europea, feu-ne un *ver sacrum*, un eixam com els dels francs, dels llombards, dels normands, cadascun en el seu paper. La natura ha fet una raça d'obrers: és la raça xinesa, d'una destresa manual meravellosa sense gairebé cap sentiment d'honor; governeu-la amb justícia i extraieu-ne, per al benefici d'un govern així, una àmplia prestació en benefici de la raça conqueridora estarà satisfeta. Una raça de treballadors de la terra és el negre; sigueu per a ell bo i humà, i tot estarà en ordre. Una raça d'amos i de soldats és la raça europea. Reduïu aquesta noble raça a treballar a l'ergàstul com negres i xinesos, i es revoltarà. Tot rebel és, als nostres països, més o menys, un soldat que ha mancat a la vocació, un ésser fet per a la vida heroica, i que apliqueu a *una feina contrària a la seva raça*, mal obrer, massa bon soldat. Ara bé, la vida que revolta els

> nostres treballadors faria feliç un xinès, un *fellah*, éssers que no són en absolut militars. *Que cadascú faci allò per a què està fet, i tot anirà bé.*

Hitler? Rosenberg? No, Renan.

Però baixem un grau més. I és el polític verbós. Qui protesta? Ningú, que jo sàpiga, quan el senyor Albert Sarraut, en parlar als alumnes de l'Escola Colonial, els ensenya que seria pueril oposar a les empreses europees de colonització «un pretès dret d'ocupació i no sé quin altre dret d'aïllament feroç que eternitzarien la vana possessió de riqueses sense ús en mans incapaces».

I qui s'indigna en sentir un tal reverend pare Barde assegurar que els béns d'aquest món, «si continuessin repartits indefinidament, com ho serien sense la colonització, no respondrien als designis de Déu ni a les justes exigències de la col·lectivitat humana»?

Perquè, com afirma el seu germà en cristianisme, el reverend pare Muller, «que la humanitat no ha de sofrir, no pot sofrir que la incapacitat, la incúria, la peresa dels pobles salvatges deixin indefinidament sense ús les riqueses que Déu els ha conferit amb la missió de fer-les servir pel bé de tots».

Ningú.

Vull dir, cap escriptor de categoria, cap acadèmic, cap predicador, cap polític, cap croat del dret i de la religió, cap «defensor de la persona humana».

I malgrat tot, per boca dels Sarraut i dels Barde, dels Muller i dels Renan, per boca de tots aquells que consideraven i consideren lícit aplicar als pobles extraeuropeus,

i en benefici de nacions més fortes i més ben equipades, «una mena d'expropiació per raons d'utilitat pública», ja era Hitler que parlava!

On vull anar a parar? A aquesta idea: que ningú no colonitza innocentment, que tampoc ningú no colonitza impunement; que una nació que colonitza, que una civilització que justifica la colonització –i, per tant, la força– ja és una civilització malalta, una civilització tocada moralment, que irresistiblement, de conseqüència en conseqüència, de negació en negació, crida el seu Hitler, vull dir, el seu càstig.

Colonització: cap de pont en una civilització de la barbàrie de la qual, en qualsevol moment, pot emergir la negació pura i simple de la civilització.

He assenyalat, en la història de les expedicions colonials, alguns trets que he citat a gust en altres llocs.

Això no va tenir la ventura d'agradar a tothom. Sembla que és treure vells cadàvers de l'armari. És clar!

Era inútil citar el coronel de Montagnac, un dels conqueridors d'Algèria?

> Per espantar les idees que de vegades m'assetgen, faig tallar caps, no caps de carxofes, sinó caps de debò d'homes.

Era apropiat negar la paraula al comte d'Hérisson?

> És veritat que portem un barril ple d'orelles recollides, parell a parell, dels presoners, amics o enemics.

Calia negar a Saint-Arnaud el dret de fer la seva professió de fe bàrbara?

> Devastem, cremem, saquegem, destruïm les cases i els arbres.

Calia impedir que el mariscal Bugeaud sistematitzés tot això en una teoria audaç i que reivindiqués grans avantpassats:

> Cal una gran invasió a l'Àfrica que s'assembli al que feien els francs, al que feien els gots.

Calia, finalment, llançar a les tenebres de l'oblit el fet d'armes memorable del comandant Gérard i callar sobre la presa d'Ambike, una ciutat que, si hem de dir la veritat, no havia pensat mai a defensar-se?

> Els tiradors tenien l'ordre de matar només els homes, però no els vam retenir; embriagats per l'olor de la sang, no van perdonar ni una dona ni un nen… A última hora de la tarda, per acció de la calor, es va aixecar una boirina: era la sang de les cinc mil víctimes, l'ombra de la ciutat, que s'evaporava al sol ponent.

Sí o no, aquests fets són certs? I les voluptats sàdiques, les incomptables delectacions que fan estremir la carcanada a Loti quan pot veure amb els binocles una bona

massacre d'annamites? Cert o no cert?[1] I si aquests fets són certs, com és que ningú no té poder per negar-ho, es dirà, per minimitzar-los, que aquests cadàvers no proven res?

Per part meva, si he recordat alguns detalls d'aquestes horroroses carnisseries, no és en absolut per delectació lúgubre, és perquè penso que d'aquests caps d'homes, d'aquestes recol·lectes d'orelles, d'aquestes cases cremades, d'aquestes invasions gòtiques, d'aquesta sang que fumeja, d'aquestes ciutats que s'evaporen amb el tall del glavi, no ens en desfarem sense molèsties. Proven que la colonització, repeteixo, deshumanitza fins i tot l'home més civilitzat; que l'acció colonial, l'empresa colonial, la conquesta colonial, fonamentada en el menyspreu a l'home indígena i justificada per aquest menyspreu, tendeix inevitablement a modificar qui l'emprèn; que el colonitzador que, per donar-se bona consciència, s'acostuma a veure en l'altre la bèstia, s'aplica a tractar-lo com a bèstia, tendeix objectivament a transformar-se ell mateix en bèstia. Aquesta acció, aquest contracop de la colonització, és el que calia assenyalar.

1 Es tracta del relat de la presa de Thuận An aparegut a *Le Figaro* el setembre de 1883 i citat al llibre de N. Serban *Loti, sa vie, son oeuvre*: «Aleshores la gran matança havia començat. S'havien disparat salves –dues! I era un plaer veure com aquells feixos de bales, tan fàcilment dirigibles, s'abatien sobre seu dues vegades per minut, sota un comandament d'una manera metòdica i segura… Se'n veien d'absolutament bojos, que s'aixecaven presos d'un vertigen de córrer… Es movien en ziga-zaga i de través en aquesta cursa de la mort, i s'arremangaven la roba fins als ronyons d'una manera còmica… i després ens divertíem a comptar els morts, etc.».

Parcialitat? No. Va haver-hi un temps en què d'aquests mateixos fets, se'n sentia vanitat, i en què, segurs del futur, se'n parlava sense embuts. Una última citació l'agafo d'un tal Carl Siger, autor d'un *Essai sur la Colonisation*:[2]

> Els països nous són un vast camp obert a les activitats individuals, violentes, que, a les metròpolis, toparien amb certs prejudicis, amb una concepció assenyada i regulada de la vida, i que, a les colònies, es poden desenvolupar més lliurement i afirmar millor, en conseqüència, el seu valor. Així, les colònies poden, fins a un cert punt, servir de vàlvula de seguretat a la societat moderna. Aquesta utilitat, encara que fos l'única, és immensa.

En realitat, hi ha tares que ningú té el poder de reparar i que no hem acabat mai d'expiar.

Però parlem dels colonitzats.

Veig clarament allò que la colonització ha destruït: les admirables civilitzacions índies –i que ni Deterding, ni Royal Dutch ni Standard Oil em consolaran mai dels asteques i dels inques.

Veig clarament aquelles –condemnades a la llarga– en les quals ha introduït un principi de ruïna: Oceania, Nigèria, Nyasalàndia. No veig tan clarament allò que hi ha aportat.

Seguretat? Cultura? Juridicisme? Mentrestant, miro i veig, arreu on hi ha, cara a cara, colonitzadors i colonitzats,

2 Siger, Carl (1907), *Essai sur la Colonisation*, París, Société du Mercure de France.

la força, la brutalitat, la crueltat, el sadisme, el xoc i, com a paròdia de la formació cultural, la fabricació apressada d'alguns milers de funcionaris subalterns, de *boys*, d'artesans, de dependents de comerç i d'intèrprets necessaris per a la bona marxa dels negocis.

He parlat de contacte.

Entre colonitzador i colonitzat, només hi ha lloc per als treballs forçats, la intimidació, la pressió, la policia, l'impost, el robatori, la violació, els cultius obligatoris, el menyspreu, la desconfiança, el desdeny, la suficiència, la grosseria, unes elits eixelebrades, unes masses envilides.

Cap contacte humà, sinó unes relacions de dominació i de submissió que transformen l'home colonitzador en peó, en adjunt, en carceller, en fuet, i l'home indígena en instrument de producció.

Ara em toca a mi plantejar una equivalència: *colonització = cosificació*.

Sento la tempesta. Em parlen de progrés, de «realitzacions», de malalties curades, de nivells de vida elevats per damunt de si mateixos.

Jo parlo de societats buidades de si mateixes, de cultures trepitjades, d'institucions minades, de terres confiscades, de religions assassinades, de magnificències artístiques anorreades, d'extraordinàries possibilitats suprimides.

Em llancen al damunt del cap fets, estadístiques, quilometratges de carreteres, de canals, de ferrocarrils.

Jo parlo de milers d'homes sacrificats al Congo-Oceà.[3] Parlo d'aquells qui, en el moment que escric, caven a mà el port d'Abidjan. Parlo de milions d'homes arrabassats dels seus déus, de la seva terra, dels seus costums, de la seva vida, de la dansa, de la saviesa.

Parlo de milions d'homes a qui s'ha inculcat sàviament la por, el complex d'inferioritat, la tremolor, l'agenollament, la desesperació, el servilisme.

Em deixen esbatanat amb tonatge de cotó o de cacau exportat, amb hectàrees d'olivers o de vinyes plantades.

Jo parlo d'economies naturals, d'economies harmonioses i viables, d'economies a la mestura de l'home indígena desorganitzades, de cultius alimentaris destruïts, de subalimentació instal·lada, de desenvolupament agrícola orientat únicament segons el benefici de les metròpolis, de rapinya de productes, de rapinya de matèries primeres.

Es fa ostentació d'abusos suprimits.

Jo també parlo d'abusos, però per dir que als antics –molt reals– se n'hi han superposat d'altres –molt detestables. Em parlen de tirans locals tornats en raó, però constato que en general casen molt bé amb els nous i que, entre aquests i els antics i viceversa, s'hi ha establert, en detriment dels pobles, un circuit de bons serveis i de complicitat.

3 Línia de ferrocarril que connecta Brazzaville al port de Pointe-Noire, a l'actual República del Congo, construïda durant la dècada dels vint i meitat dels trenta del segle xx a còpia de treballs forçats, amb treballadors reclutats al Txad i la República Centreafricana. (N. del T.)

Em parlen de civilització, jo parlo de proletarització i de mistificació.

Per part meva, faig l'apologia sistemàtica de les civilitzacions paraeuropees.

Cada dia que passa, cada denegació de justícia, cada pallissa policial, cada reivindicació obrera negada en sang, cada escàndol sufocat, cada expedició punitiva, cada furgó d'antiavalots, cada policia i cada milicià ens fa sentir el valor de les nostres velles societats.

Eren societats comunitàries, mai de tots per a alguns.

Eren societats no només antecapitalistes, com s'ha dit, sinó també *anticapitalistes*.

Eren societats democràtiques, sempre.

Eren societats cooperatives, societats fraternals.

Faig l'apologia sistemàtica de les societats destruïdes per l'imperialisme.

Eren el fet, no tenien cap pretensió de ser la idea; no eren, malgrat els defectes, ni detestables ni condemnables. S'acontentaven de ser. Davant seu no tenien sentit ni la paraula *fracàs* ni la paraula *avatar*. Mantenien, intacta, l'esperança.

Encara que siguin les úniques paraules que es puguin, amb tota honestedat, aplicar a les empreses europees fora d'Europa. El meu únic consol és que les colonitzacions passen, que les nacions només dormiten durant un temps i que els pobles romanen.

Dit això, sembla que en certs entorns s'ha fingit descobrir en mi un «enemic d'Europa» i un profeta del retorn al passat anteeuropeu.

Per part meva, busco en va on he pogut sostenir discursos així, on se m'ha vist subestimar la importància d'Europa en la història del pensament humà, on se m'ha sentit predicar cap mena de retorn, on se m'ha vist afirmar que podia haver-hi retorn.

La veritat és que he dit tota una altra cosa: saber que el gran drama històric de l'Àfrica no ha estat tant que es posés en contacte massa tard amb la resta del món, com la manera com aquest contacte s'ha dut a terme; que és en el moment que Europa va caure en mans dels financers i dels capitans d'indústria més mancats d'escrúpols que Europa es va «propagar», que el nostre infortuni va voler que aquesta Europa fos la que trobéssim al nostre camí i que Europa és responsable del munt de cadàvers més alt de la història.

D'altra banda, en jutjar l'acció colonitzadora, he afegit que Europa es va fer molt amb tots els feudals indígenes que acceptaven servir, va ordir-hi una complicitat viciosa, va fer la seva tirania més efectiva i eficaç, i que la seva acció no va tendir a res menys que prolongar artificialment la supervivència dels passats locals en allò que tenien de més perniciós.

He dit –i és molt diferent– que l'Europa colonitzadora va empeltar l'abús modern sobre l'antiga injustícia, l'odiós racisme sobre la vella desigualtat.

Que si el que se'm fa és un judici d'intencions, jo mantinc que l'Europa colonitzadora és deslleial en legitimar a posteriori l'acció colonitzadora pels evidents progressos materials en certs aspectes sota el règim colonial, atès que el canvi brusc sempre és una cosa possible, tant

en història com en altres àmbits; atès que ningú sap a quin estadi de desenvolupament material haurien estat aquests mateixos països sense la intervenció europea; atès que l'equipament tècnic, la reorganització administrativa, «l'europeïtzació», en una paraula, de l'Àfrica o de l'Àsia no estaven, com ho prova l'exemple japonès, vinculats de cap manera a l'ocupació europea; atès que l'europeïtzació dels continents no europeus es podia fer d'una manera diferent que sota la bota d'Europa; atès que aquest moviment d'europeïtzació estava en marxa; atès que fins i tot ha estat frenat; atès que, en tot cas, va ser deformat pel control d'Europa.

Prova d'això és que actualment són els indígenes de l'Àfrica o de l'Àsia que reclamen escoles i l'Europa colonitzadora qui els en nega; que és l'home africà que demana ports i carreteres, i l'Europa colonitzadora qui els n'escatima; que és el colonitzat qui vol anar endavant, que és el colonitzador qui el reté endarrere.

3

Anant més enllà, no oculto en absolut que penso que actualment la barbàrie de l'Europa occidental és increïblement alta, sobrepassada únicament per una, i de molt lluny, és cert: l'americana.

I no parlo de Hitler, ni del carceller, ni de l'aventurer, sinó del «bon home» del davant; ni de l'SS, ni del gàngster, sinó de l'honest burgès. La candor de Léon Bloy s'indignava en altres temps que estafadors, perjurs, falsaris,

lladres, proxenetes fossin els encarregats de «portar a les Índies l'exemple de les virtuts cristianes».

El progrés és que avui és el detentor de les «virtuts cristianes» que aspira –i se'n surt prou bé– a l'honor d'administrar ultramar segons els procediments dels falsaris i dels torturadors.

Senyal que la crueltat, la mentida, la baixesa, la corrupció han mossegat meravellosament l'ànima de la burgesia europea.

Repeteixo que no parlo ni de Hitler, ni de l'SS, ni del pogrom ni de l'execució sumària. Sinó de tal reacció sorpresa, de tal reflex admès, de tal cinisme tolerat. I si es volen testimonis, de tal escena d'histèria antropofàgica a la qual vaig poder assistir a l'Assemblea Nacional francesa.

Carai, benvolguts col·legues (com es diu), em trec el barret davant vostre (el meu barret d'antropòfag, és clar).

Penseu, doncs! Noranta mil morts a Madagascar! Indoxina trepitjada, destruïda, assassinada, tortures rescatades del fons de l'edat mitjana! I quin espectacle! Aquell estremiment de goig que revifava les somnolències! Aquelles clamors salvatges! Bidault, amb la seva pinta d'hòstia concagada –l'antropofàgia camandulera i gata maula; Teitgen, fill garbellador de mil diables, l'ase de l'eixelebrament –l'antropofàgia de les Pandectes; Moutet, l'antropofàgia entabanadora, la poca-soltada altisonant que no és aigua clara; Coste-Floret, l'antropofàgia feta aranya de forat i peus a la galleda.

Inoblidable, senyors! Amb belles frases solemnes i fredes com benes, us lliguen de mans i peus el malgaix. Amb unes paraules convingudes, us l'apunyalen. Amb el que

es triga a fer un glop, us l'esbudellen. La bona feina! No es perdrà ni una gota de sang!

Els qui se'n beuen la copa fins a l'últim glop, sense posar-hi mai aigua. Els qui, com Ramadier, s'hi pinten –com Silè– la cara; Fonlup-Esperaber,[4] que s'hi emmidona els bigotis com un vell gal cap-rodó; el vell Desjardins abocat sobre els efluvis de la tina, i embriagant-se'n com d'un vi dolç. La violència!, la dels febles. Cosa significativa: no és pel cap que es podreixen les civilitzacions. Primer és pel cor.

Confesso que, per a la bona salut d'Europa i de la civilització, aquests «Mata! Mata!», aquests «Que sagni» eructats pel vell tremolós i pel bon jove, alumne de bons Pares, m'impressionen molt més desagradablement que els més sensacionals atracaments a la porta d'un banc parisenc.

I això, veieu, no té res d'excepció.

La regla, al contrari, és la grosseria burgesa. A aquesta grosseria hi seguim la pista des de fa un segle. L'auscultem, la sorprenem, l'olorem, la seguim, la perdem, la retrobem, la vigilem, i s'escampa cada dia més nauseabunda. Oh! El racisme d'aquests senyors no m'ofèn. No m'indigna. Només me n'informo. El constato, això és tot. Gairebé li estic agraït que s'expressi i aparegui a la llum del dia. Senyal que la intrèpida classe que en altre temps va anar a l'assalt de les Bastilles està esbraonada. Senyal que se

4 En el fons no era un mal diable, com va demostrar el que va passar després, però aquell dia estava desfermat.

sent mortal. Senyal que se sent cadàver. I quan el cadàver balbuceja, produeix coses d'aquest estil:

> No hi havia sinó massa veritat en aquell primer moviment dels europeus *que van rebutjar, al segle de Colom, reconèixer els seus semblants en els homes degradats que poblaven el nou món*… No podien fixar la mirada ni que fos un instant sobre el salvatge sense llegir l'anatema escrit, no dic només sobre la seva ànima, sinó *fins i tot en la forma exterior del seu cos*.

I això ho signa Joseph de Maistre.
(Això és la versió mística.)
I llavors produeix també això:

> Des del punt de vista seleccionista, trobaria desafortunat el grandíssim desenvolupament numèric dels elements grocs i negres, que serien d'una eliminació difícil. Si, malgrat tot, la societat futura s'organitza sobre una base dualista, *amb una classe dolico-rossa dirigent i una classe de raça inferior confinada a la mà d'obra més grossera, és possible que aquest últim paper incumbeixi a elements grocs i negres*. En aquest cas, a més, no serien una molèstia, sinó un avantatge, per als dolico-rossos… *No hem d'oblidar que* [l'esclavitud] *no té res de més anormal que la domesticació del cavall o del bou*. És possible, doncs, que reaparegui en el futur sota algun tipus de forma. Això es produirà fins i tot probablement d'una manera inevitable si la solució simplista no intervé: una única raça superior, anivellada per selecció.

Això és la versió cientificista i la signa Lapouge.

I encara produeix això (aquesta vegada, versió literària):

> Sé que m'he de creure superior als pobres baies de Mambéré. *Sé que he de tenir orgull de la meva sang.* Quan un home superior deixa de creure's superior, deixa efectivament de ser superior… *Quan una raça superior deixa de creure's una raça elegida, deixa efectivament de ser una raça elegida*.

I ho signa Psichari, soldat d'Àfrica.

Traduït en dialecte periodístic, s'obté un Faguet:

> El bàrbar és de la mateixa raça, al capdavall, que el romà o i el grec. És un cosí. El groc, el negre no és en absolut el nostre cosí. Aquí hi ha una autèntica diferència, una autèntica distància, i molt gran, *etnològica. Al capdavall, la civilització només ha estat feta fins ara per blancs*… Si Europa es converteix en groga, certament hi haurà una regressió, un nou període de foscor i de confusió, és a dir, una segona edat mitjana.

I després, més avall, sempre més avall, fins al fons de la fossa, més avall d'on pot baixar la pala, el senyor Jules Romains, de l'Acadèmia Francesa i de la *Revue des Deux Mondes* (importa poc, és clar, que el senyor Farigoule canviï de nom una vegada més –i es faci anomenar, aquí,

Salsette,[5] per a la comoditat de la situació). L'essencial és que el senyor Jules Romains arriba a escriure el següent:

> Només accepto la discussió amb gent que accepta fer la hipòtesi següent: una França que tingués en sòl metropolità deu milions de negres, dels quals cinc o sis milions fossin a la vall de la Garona. El prejudici de raça no hauria passat pel cap de les nostres valeroses poblacions del sud-oest? Cap inquietud, si s'hagués plantejat la qüestió de tornar tots els poders a aquests negres, fills d'esclaus?… M'ha passat de tenir al davant una fila d'una vintena de negres purs… Ni tan sols retrauré als nostres negres i les nostres negres que masteguin xiclet. Només observaré… que aquest moviment té com a efecte posar en relleu les mandíbules i que les evocacions que us passen pel cap us porten més a prop de la selva equatorial que de la processó de les Panatenees… La raça negra encara no ha donat, i no donarà mai, un Einstein, un Stravinski, un Gershwin.

Comparació idiota per comparació idiota: com que el profeta de la *Revue des Deux Mondes* ens convida a les aproximacions «distants», que permeti al negre que soc de considerar –ningú no és amo de les seves associacions d'idees– que la seva veu té menys relació amb el roure, o fins i tot amb els calderins de Dodona, que amb el bram dels ases de Missouri.

5 Referència a l'assaig de Jules Romains (pseudònim de Louis Farigoule) *Salsette découvre l'Amérique* (1950). (N. del T.)

Una vegada més, faig apologia sistemàticament de les nostres velles civilitzacions negres: eren civilitzacions corteses.

I llavors, se'm dirà, el problema real és tornar-hi. No, ho repeteixo. Nosaltres no som els homes de «o això o allò». Per a nosaltres, el problema no és un utòpic i estèril intent de reduplicació, sinó d'una superació. No és una societat morta el que volem fer reviure. Deixem això per als amants de l'exotisme. Tampoc és la societat colonial actual que volem prolongar, la més fastigosa que s'hagi podrit mai sota el sol. El que ens cal crear és una societat nova, amb l'ajuda de tots els nostres germans esclaus, rica amb tota la potència productiva moderna, càlida amb tota la fraternitat antiga.

Que això és possible, la Unió Soviètica ens en dona alguns exemples…

Però tornem al senyor Jules Romains.

No es pot dir que el petitburgès no ha llegit res. Al contrari, ho ha llegit tot, ho ha devorat tot.

Només que el cervell li funciona a la manera d'alguns aparells digestius de mena elemental. Filtra. I el filtre només deixa passar allò que pot alimentar la pell de la bona consciència burgesa.

Els vietnamites, abans de l'arribada dels francesos al seu país, eren gent d'una cultura antiga, exquisida i refinada. Aquest recordatori indisposa el Banc d'Indoxina. Feu funcionar l'oblidador!

Aquests malgaixos, a qui avui torturen, eren, fa menys d'un segle, poetes, artistes, administradors? Xxxt! Muts i a la gàbia! I el silenci es fa profund com una caixa forta!

Per sort queden els negres. Ah, els negres! Parlem-ne, dels negres!

Doncs sí, parlem-ne.

Dels imperis sudanesos? Dels bronzes de Benín? De l'escultura shongo? Em sembla bé; això ens permetrà variar de tants nyaps sensacionals que guarneixen tantes capitals europees. De la música africana. Per què no?

I del que van dir, del que van veure els primers exploradors… No dels que mengen de la mà de les Companyies! Sinó els d'Elbée, els Marchais, els Pigafetta! I després, de Frobénius! Eh, sabeu qui és, Frobénius? I llegim junts:

Civilitzats fins al moll de l'os! La idea del negre bàrbar és una invenció europea.

El petitburgès ja no vol sentir res. Amb un batre d'orella, espanta la idea.

La idea, la mosca importuna.

4

Així doncs, camarada, seran enemics teus –de manera alta, lúcida i conseqüent– no només governadors sàdics i prefectes torturadors, no només colons flagel·ladors i banquers goluts, no només polítics tifes llepa-xecs i magistrats a les seves ordres, sinó que també, i pel mateix motiu, periodistes viperins, acadèmics golluts carregats de dòlars i de ximpleries, etnògrafs metafísics experts en els dogons, teòlegs estrafolaris i belgues, intel·lectuals garlaires sorgits ben pudents de la cuixa de Nietzsche o fills de rei caiguts de ves a saber quina Plèiade, els paternalistes,

els petoners, els corruptors, els que donen copets a l'esquena, els amants de l'exotisme, els divisors, els sociòlegs agraris, els adormidors, els mistificadors, els talladors, els embolicatroques, i de manera general, tots aquells qui, fent el seu paper en la sòrdida divisió del treball per la defensa de la societat occidental i burgesa, proven de manera diversa i per diversió infame desagregar les forces del Progrés –a risc de negar la possibilitat mateixa del Progrés–, tots sequaços del capitalisme, tots defensors declarats o vergonyosos del colonialisme saquejador, tots responsables, tots odiosos, tots negrers, tots deutors des d'ara de l'agressivitat revolucionària.

I escombra'm tots els enterbolidors, tots els inventors de subterfugis, tots els xarlatans mistificadors, tots els remenagalimaties. I no provis de saber si aquests senyors són personalment de bona o de mala fe, si són personalment ben o mal intencionats, si són personalment, és a dir, en la seva consciència íntima de Pere o de Pau, colonialistes o no; l'essencial és que la seva molt aleatòria bona fe subjectiva no té cap relació amb l'abast objectiu i social de la feina bruta que fan de gossos de guàrdia del colonialisme.

I en aquest ordre d'idees, esmento, a títol d'exemple (agafats a propòsit de disciplines molt diferents):

–De Gourou, el seu llibre *Les pays tropicaux*, en què, entre punts de vista exactes, la tesi fonamental s'expressa parcial, inadmissible: que no hi ha hagut mai cap gran civilització tropical, que només hi ha hagut grans civilitzacions en clima temperat, que, en tot país tropical, el germen de la civilització ve i només pot venir d'un altre

lloc extratropical i que sobre els països tropicals hi pesa, a falta de la maledicció biològica dels racistes, com a mínim, i amb les mateixes conseqüències, una no menys eficaç maledicció geogràfica.

—Del reverend pare Tempels, missioner i belga, la seva *Philosophie bantoue*, lamentable i mefítica a voluntat, però descoberta de manera molt oportuna, com per altres l'hinduisme, per anar en contra del «materialisme comunista», que amenaça, sembla, de fer dels negres uns «vagabunds morals».

—Dels historiadors o dels novel·listes de la civilització (tot és el mateix), no de tal o tal altre, de tots o gairebé, la seva falsa objectivitat, el seu xovinisme, el seu racisme sorneguer/garneu, la seva passió viciosa per negar a les races no blanques, singularment a les races melàniques, tot mèrit, la seva monomania de monopolitzar en benefici de la seva tota glòria.

—Els psicòlegs, sociòlegs, etc., les seves visions sobre el «primitivisme», les seves investigacions dirigides, les seves generalitzacions interessades, les seves especulacions tendencioses, la seva insistència sobre el caràcter al marge, el caràcter «a part» dels no blancs, la seva negació per les necessitats de la causa, al mateix temps que cadascun d'aquests senyors reivindica, per acusar des més amunt la malaltia del pensament primitiu, el racionalisme més ferm, la seva negació bàrbara de la frase de Descartes, carta de l'universalisme: que «la raó… es troba sencera en cadascú» i «que només hi ha més i menys entre els accidents, i no entre les formes o naturaleses dels individus d'una mateixa espècie».

Però no anéssim massa de pressa. Val la pena seguir alguns d'aquests homes.

No m'estendré en el cas dels historiadors, ni el dels historiadors de la colonització ni el dels egiptòlegs, perquè és massa evident en el cas dels primers; en el cas dels segons, el mecanisme de la seva mistificació ha estat desmuntat definitivament per Cheikh Anta Diop en el seu llibre *Nations nègres et Cultura*, el llibre més audaç que un negre hagi escrit fins ara, i que comptarà, no cal dubtar-ne, en el despertar de l'Àfrica.[6]

Tornem més endarrere. Al senyor Gourou, exactament.

6 Cf. Diop, Cheikh Anta (1955), *Nations nègres et Culture*, París, Éditions Africaines, col·lecció Présence Africaine. Com que Heròdot havia afirmat que els egipcis originàriament no eren més que una colònia dels etíops, Diodor de Sicília havia repetit el mateix i agreujat les seves afirmacions retratant els etíops d'una manera inconfusible (*Plerique omnes* –per citar la traducció llatina– *nigro sunt colore, facia sima, crispis capilis*, llibre III, 3), era summament important rebatre'ls. Admès això, i com que gairebé tots els savis occidentals s'havien posat deliberadament com a objectiu arrabassar Egipte a l'Àfrica, a risc de ja no poder explicar-lo, hi havia diverses maneres d'aconseguir-ho: el mètode Gustave Le Bon, afirmació brutal, descarada: «Els egipcis són camites, és a dir, blancs com els lidis, els gètuls, els moros, els númides, els berbers»; el mètode Maspero, que consisteix a vincular, contra tota versemblança, la llengua egípcia amb les llengües semítiques, més especialment a la mena hebreoaramea, i d'aquí en segueix la conclusió que els egipcis només podien ser originàriament semites; el mètode Weigall, geogràfic, segons el qual la civilització egípcia només va poder néixer al Baix Egipte i que d'allà hauria passat a l'Alt Egipte, remuntant el riu […] perquè que no el podia descendir (*sic*). Es deu haver entès que la raó secreta d'aquesta impossibilitat és que el Baix Egipte és pròxim a la Mediterrània, i, per tant, a les poblacions blanques, mentre que l'Alt Egipte és pròxim al país dels negres.

Cal que digui que és des de ben amunt que l'eminent savi mira amb menyspreu les poblacions indígenes, les quals «no han pres cap part» en el desenvolupament de la ciència moderna? I que no és pas de l'esforç d'aquestes poblacions, de la seva lluita alliberadora, del seu combat concret per la vida, la llibertat i la cultura que ell espera la salvació dels països tropicals, sinó del bon colonitzador; atès que la llei és formal, a saber, «que són uns elements culturals preparats en regions extratropicals que garanteixen i garantiran el progrés de les regions tropicals cap a una població més nombrosa i una civilització superior».

He dit que hi ha punts de vista exactes en el llibre del senyor Gourou: «L'entorn tropical i les societats indígenes», escriu en fer el balanç de la colonització, «han patit per la introducció de tècniques mal adaptades, prestacions obligatòries, el treball dels portadors, treballs forçats, l'esclavitud, el transplantament de treballadors d'una regió a una altra, canvis sobtats de l'entorn biològic, condicions especials noves i menys favorables.»

Quin palmarès! La cara del rector! La cara del ministre quan llegeix això! El nostre Gourou està desfermat; ja hi som, ho dirà tot. Comença: «Els països càlids típics es troben en el dilema següent: estancament econòmic i salvaguarda dels indígenes o desenvolupament econòmic provisional i regressió dels indígenes.» «Senyor Gourou, és molt greu! Li adverteixo solemnement que

---

Sobre aquest tema, i per oposar-les a la tesi de Weigall, és interessant recordar els punts de vista de Schweinfurth (*Im Herzen von Afrika*, t. 1) sobre l'origen de la flora i de la fauna d'Egipte, que situa «a centenars de milles riu amunt».

en aquesta partida, el que està en joc és la seva carrera.» Llavors el nostre Gourou opta per abaixar el cap i ometre de precisar que, si el dilema hi és, només hi és en el marc del règim existent; que si aquesta antinòmia constitueix una llei de bronze, només és la llei de bronze del capitalisme colonialista, i, per tant, d'una societat no solament perible, sinó ja en vies de perir.

Geografia impura i que secular!

Si hi ha una cosa millor, és el reverend pare Tempels. Que se saquegi, que es torturi al Congo, que el colonitzador belga s'apoderi de tota riquesa, que mati tota llibertat, que oprimeixi tot orgull –que se'n vagi en pau, el reverend pare Tempels ho accepta. Però atenció! Aneu al Congo? Respecteu, no dic la propietat indígena (les grans companyies belgues podrien prendre-s'ho com una pedra al seu jardí), no dic la llibertat dels indígenes (els colons belgues podrien veure-hi afirmacions subversives), no dic la pàtria congolesa (es corre el risc que el govern belga s'ho agafi molt malament); dic: aneu al Congo, respecteu la filosofia bantu!

> Seria realment inaudit –escriu el reverend pare Tempels– que l'educador blanc s'obstinés a matar en l'home negre el seu esperit humà propi, aquesta única realitat que ens impedeix considerar-lo com un ésser inferior! Seria un crim de lesa humanitat del colonitzador, emancipar les races primitives d'allò que els és valuós, d'allò que constitueix un nucli de veritat en el seu pensament tradicional, etc.

Quina generositat, pare! I quin zel!

Ara bé, sapigueu que el pensament bantu és essencialment ontològic; que l'ontologia bantu està basada en les nocions veritablement essencials de força vital i de jerarquia de forces vitals: que per al bantu, en fi, l'ordre ontològic que defineix el món ve de Déu[7] i, decret diví, ha de ser respectat…

Admirable! Tothom hi guanya: grans companyies, colons, govern, excepte el bantu, naturalment.

Com que el pensament dels bantus és ontològic, els bantus només demanen satisfacció d'ordre ontològic. Salaris decents! Habitatges còmodes! Menjar! Aquests bantus són purs esperits, us dic: «El que desitgen abans que tot i per sobre de tot, no és la millora de la seva situació econòmica o material, sinó el reconeixement i el respecte, pel blanc, de la seva dignitat d'home, del seu ple valor humà.»

En resum, treure's el barret davant la força vital bantu, fer una picada d'ullet a l'ànima immortal bantu. I quedeu en pau! Confesseu que és a bon preu!

Pel que fa al govern, de què es queixaria?, perquè, subratlla el reverend pare Tempels, amb una evident satisfacció, «els bantus ens han considerat, a nosaltres, els blancs, i això des del primer contacte, des del seu punt de vista possible, el de la seva filosofia bantu», i «ens han

7 És evident que aquí no arremetem contra la filosofia bantu, sinó contra l'ús que alguns, amb una finalitat política, es proposen de fer-ne.

integrat, en la seva jerarquia d'éssers-forces, a un escalafó molt elevat».

Dit altrament, aconseguiu que al capdamunt de la jerarquia de les forces vitals bantus se situï el blanc, el belga singularment, i encara més singularment Albert o Leopold, i la jugada està feta. S'obtindrà aquesta meravella: *el Déu bantu serà garant de l'ordre colonialista belga i serà sacríleg tot bantu que gosi posar-li la mà al damunt*.

Pel que fa al senyor Mannoni, les seves consideracions sobre l'ànima malgaixa i el seu llibre mereixen que li fem gran cas.

Seguim-lo pas a pas en les anades i vingudes dels seus petits jocs de mans, i us demostrarà clar com l'aigua que la colonització està basada en la psicologia; que arreu del món hi ha grups d'homes afectats, no se sap com, d'un complex que ben bé cal que anomenem complex de dependència; que aquests grups estan fets psicològicament per ser dependents; que necessiten dependència, que la postulen, que la reclamen, que l'exigeixen; que aquest cas és el de la majoria dels pobles colonitzats, i dels malgaixos en particular.

Maleït sia el racisme! Maleït sia el colonialisme! Fa massa ferum de bàrbar. El senyor Mannoni té una cosa millor: la psicoanàlisi. Condimentada amb existencialisme, els resultats són sorprenents: us posen soles noves als llocs comuns més desgastats i us els deixen com nous; els prejudicis més absurds us expliquen i legitimen; i, màgicament, els bous es converteixen en bèsties grosses.

Val més que l'escolteu:

> El destí de l'occidental troba l'obligació d'obeir el manament: *Deixaràs ton pare i ta mare*. Aquesta obligació és incomprensible per al malgaix. Tot europeu, en un moment del seu desenvolupament, descobreix en ell el desig […] d'alliberar-se dels seus lligams de dependència, d'igualar-se al seu pare. El malgaix, mai! Ignora la rivalitat amb l'autoritat paterna, la «protesta viril», la inferioritat adleriana, proves per les quals l'europeu ha de passar i que són com les formes civilitzades […] dels ritus d'iniciació pels quals s'arriba a la virilitat […]

Que les subtileses del vocabulari, que les novetats terminològiques no us espantin! Ja coneixeu la cantarella: «Els negres són nens grans.» Us l'agafen, us la vesteixen, us l'empolainen. El resultat és un Mannoni. Una vegada més, calmeu-vos! Al principi pot semblar una mica molest, però a l'arribada, ja ho veureu, trobareu tot l'equipatge. No hi faltarà res, ni tan sols la famosa càrrega de l'home blanc. Així doncs, sentiu-ho:

> Mitjançant aquestes proves –reservades a l'occidental [A. C.]– es triomfa sobre la por infantil de l'abandonament i s'adquireix llibertat i autonomia, béns suprems i també càrregues de l'occidental.

I el malgaix?, direu. Raça servil i mentidera, diria Kipling. El senyor Mannoni diagnostica: «El malgaix ni tan sols prova d'imaginar una situació d'abandonament semblant… No desitja ni autonomia personal ni lliure responsabilitat.» (Això vosaltres ho sabeu bé, a vejam.

Aquests negres ni s'imaginen el que és la llibertat. No la desitgen, no la reivindiquen. Els instigadors blancs són els qui els fiquen això al cap. I si els la donessin, no sabrien què fer-ne.)

Si es fa notar al senyor Mannoni que els malgaixos, tot i això, s'han revoltat diverses vegades d'ençà de l'ocupació francesa, i últimament una vegada més el 1947, el senyor Mannoni, fidel a les seves premisses, us explicarà que aquí es tracta d'un comportament purament neuròtic, d'una bogeria col·lectiva, d'un comportament d'*amok*; que, per cert, en aquest cas, no es tractava pas, per als malgaixos, d'anar a la conquesta de béns reals, sinó d'una «seguretat imaginària», cosa que implica evidentment que l'opressió de què es queixen és una opressió imaginària. Tan clarament, tan demencialment imaginària, que res ens impedeix parlar d'ingratitud monstruosa, segons el tipus clàssic del fijià que crema l'estenedor del capità que li ha curat les ferides.

Que, si critiqueu el colonialisme, que arracona en la desesperació les poblacions més pacífiques, el senyor Mannoni us explicarà que, al capdavall, el responsable *no és el blanc colonialista*, sinó els malgaixos colonitzats! Què diantres! Prenien els blancs per déus i n'esperaven tot el que s'espera de la divinitat!

Que si trobeu que el tractament aplicat a la neurosi malgaixa va ser una mica rude, el senyor Mannoni, que té la resposta per a tot, us demostrarà que les famoses brutalitats de què es parla han estat molt àmpliament exagerades, que aquí ens trobem en plena ficció… neuròtica, que les tortures eren tortures imaginàries aplicades per

«botxins imaginaris». Pel que fa al govern francès, s'hauria mostrat singularment moderat, perquè es va acontentar de detenir els diputats malgaixos, quan hauria hagut de *sacrificar-los*, si hagués volgut respectar les lleis d'una sana psicologia.

No exagero gens. És el senyor Mannoni que parla:

> Seguint camins molt clàssics, aquests malgaixos transformaven els seus sants en màrtirs, els seus salvadors en bocs expiatoris; volien rentar els seus pecats imaginaris en la sang dels seus propis déus. Estaven disposats, fins i tot a aquest preu, o més aviat *solament a aquest preu*, a capgirar una vegada més la seva actitud. Un tret d'aquesta psicologia dependent semblaria que, com que ningú no pot tenir dos amos, convé que l'un dels dos sigui *sacrificat* a l'altre. El sector més agitat dels colonialistes d'Antananarivo entenia confusament el que era essencial d'aquesta psicologia del sacrifici, i reclamaven les seves víctimes. Assetjaven l'Alt Comissariat, i garantien que, si els atorgaven la sang d'alguns innocents, «tothom estaria satisfet». Aquesta actitud, humanament deshonrosa, estava *basada en l'apreciació bastant exacta en termes generals dels trastorns emocionals que travessava la població dels altiplans*.

D'aquí a absoldre els colonialistes assedegats de sang, evidentment només hi ha un pas. La «psicologia» del senyor Mannoni és tan «desinteressada», tan «lliure», com la geografia del senyor Gourou o la teologia missionera del reverend pare Tempels!

I vet aquí la colpidora unitat de tota això, la perseverant temptativa burgesa de reduir els problemes més humans a nocions còmodes i buides: la *idea* del complex de dependència en Mannoni, la *idea* ontològica en el reverend pare Tempels, la *idea* de «tropicalitat» en Gourou. Què se n'ha fet del Banc d'Indoxina, en tot això? I del Banc de Madagascar? I del fuet? I de l'impost? I del grapat d'arròs per al malgaix o el *nhaqué*?[8] I d'aquells màrtirs? I d'aquells innocents assassinats? I d'aquests diners sangonosos que s'acumulen a les vostres arques, senyors? Volatilitzats! Desapareguts, confosos, irreconeixibles en el regne dels pàl·lids raciocinis.

Però per a aquests senyors hi ha una desgràcia. I és que l'enteniment burgès és cada vegada més rebel a la subtilesa i els seus amos estan condemnats cada vegada més a desviar-se d'ells i, cada vegada més, aplaudir-ne d'altres de menys subtils i més brutals. És precisament això que dona una oportunitat al senyor Yves Florenne. I, efectivament, vet-ho aquí, a la safata del diari *Le Monde*, ben endreçadetes, les seves ofertes de servei. Cap sorpresa possible. Tot garantit, eficàcia provada, amb tots els experiments fets amb resultats concloents; del que es tracta és d'un racisme, d'un racisme francès encara escanyolit, és cert, però prometedor. Val més sentir-lo:

> La nostra lectora –una professora que va tenir l'atreviment de contradir l'irascible senyor Florenne– experimenta, en

8 Denominació pejorativa per referir-se als pagesos vietnamites. (N. del T.)

> contemplar dues joves mestisses, alumnes seves, *l'emoció d'orgull que li dona el sentiment d'una integració creixent a la nostra família francesa…* La seva emoció seria la mateixa si veiés, a la inversa, França integrar-se en la família negra (o groga o pell-roja, poc importa), és a dir, diluir-se, desaparèixer?

Queda clar, per al senyor Yves Florenne, que la sang és el que fa França i que les bases de la nació són biològiques:

> El seu poble, el seu geni estan fets d'un equilibri mil·lenari, vigorós i delicat alhora i […] alguns trencaments inquietants d'aquest equilibri coincideixen amb la infusió massiva i sovint atzarosa de sang estrangera que ha hagut de patir de fa una trentena anys ençà.

En resum, el mestissatge, vet aquí l'enemic. No hi ha crisi social! No hi ha crisi econòmica! Només hi ha que crisis racials! Evidentment, l'humanisme no perd els seus drets en absolut (som a Occident), però entenguem-nos:

> No és perdent-se en l'univers humà amb la seva sang i el seu esperit, que França serà universal, és continuant sent ella mateixa.

Vet aquí on arribava la burgesia francesa cinc anys després de la derrota de Hitler! I en això precisament resideix el seu càstig històric: estar condemnada, tornant-hi

com per vici, a mastegar una altra vegada el vòmit de Hitler.

Perquè, al capdavall, el senyor Yves Florenne encara enllestia novel·les pageses, «drames de la terra», històries de mal d'ulls, quan, amb un ull maligne diferent del d'un agrest heroi de *jettatura*, Hitler anunciava:

> La finalitat suprema d'un Estat-Poble és conservar els elements originaris de la raça que, en escampar la cultura, creen la bellesa i la dignitat d'una humanitat superior.

Aquesta filiació, el senyor Yves Florenne la coneix.

I es guarda prou de molestar-se'n.

Molt bé. Hi té tot el dret.

Com nosaltres no tenim el dret d'indignar-nos-en.

Perquè, al capdavall, hem de prendre partit i dir-nos, una vegada per totes, que la burgesia està condemnada a ser cada vegada més agressiva, més obertament ferotge, més despullada de pudor, més sumàriament bàrbara; que és una llei implacable que tota classe decadent es transformi en receptacle on conflueixen totes les aigües brutes de la història; que és una llei universal que tota classe, abans de desaparèixer, prèviament ha de deshonrar-se completament, omnilateralment, i que és amb el cap enfonsat en els fems que les societats moribundes fan l'últim cant del cigne.

5

Per cert, l'expedient és aclaparador.

Un rude animal que, mitjançant l'elemental exercici de la seva vitalitat, escampa la sang i sembra la mort: recordem que és sota aquesta forma d'arquetip ferotge que històricament s'ha manifestat, a la consciència i a l'esperit dels millors, la revelació de la societat capitalista.

L'animal s'ha tornat anèmic d'aleshores ençà; el pèl se li ha esclarissat, la pell ha envellit, però la ferocitat s'ha mantingut, exactament barrejada amb sadisme. Hitler és fàcil de culpar. Rosenberg és fàcil de culpar. Són fàcils de culpar, Junger i els altres. L'SS és fàcil de culpar.

Però això:

> Tot, en aquest món, traspua el crim: el diari, el mur i la cara de l'home.

Això és Baudelaire, i Hitler no havia nascut!

Prova que el mal ve de més lluny.

I Isidore Ducasse, comte de Lautréamont!

Sobre aquest tema, ja és hora de dissipar l'atmosfera d'escàndol que s'ha creat entorn dels *Cants de Maldoror*.

Monstruositat? Aeròlit literari? Deliri d'una imaginació malalta? Vinga, va! Que còmode!

La veritat és que Lautréamont només va haver de mirar, als ulls, l'home de ferro forjat per la societat capitalista, per aprehendre el *monstre*, el monstre quotidià, el seu heroi.

Ningú no nega la veracitat de Balzac.

Però alerta: agafeu Vautrin, de tornada dels països càlids, doneu-li les ales de l'arcàngel i els calfreds del paludisme, feu que l'acompanyi, pels carrers de París, una escorta de vampirs uruguaians i de formigues carnívores, i tindreu Maldoror.

Variant del decorat, però és ben bé del mateix món, és ben bé del mateix home de què es tracta, dur, inflexible, sense escrúpols, amant com cap altre «de la carn d'altri».

Per obrir aquí un parèntesi en el meu parèntesi, crec que arribarà un dia que, amb tots els elements reunits, amb totes les fonts examinades, amb totes les circumstàncies de l'obra elucidades, serà possible donar als *Cants de Maldoror* una interpretació materialista i històrica que farà aparèixer d'aquesta epopeia forassenyada un aspecte massa desconegut, el d'una implacable denúncia d'una forma molt precisa de societat, que no podia escapar a la més aguda de les mirades cap al 1865.

Abans, per descomptat, haurà calgut desbrossar el camí dels comentaris ocultistes i metafísics que l'enfosqueixen; tornar a donar importància a algunes estrofes negligides –aquella, per exemple, estranya entre totes, de la mina de polls, on no acceptarem veure ni més ni menys que la denúncia del poder malèfic de l'or i de l'acumulació; restituir el seu lloc veritable a l'admirable episodi de l'òmnibus, i acceptar de trobar-hi molt planament el que hi ha, a saber, la pintura al·legòrica d'una societat en què els privilegiats, còmodament asseguts, es neguen a estrènyer-se per fer lloc al nouvingut, i –sigui dit de passada–, qui recull la criatura cruelment rebutjada?

El poble! Representat aquí pel drapaire. El parraquer de Baudelaire:

> I, sense preocupar-se pels delators bergants,
> aboca tot el cor en gloriosos plans.
> Jura, dicta unes lleis sublims amb veu severa,
> enderroca els malvats, els vençuts allibera.[9]

Aleshores, no és cert?, s'entendrà que l'enemic de qui Lautréamont va fer l'*enemic*, el «creador» antropòfag i embrutidor, el sàdic «encimbellat en un tron format d'excrements humans i d'or», l'hipòcrita, el depravat, l'esquenadret que «menja el pa dels altres» i a qui de tant en tant se'l troba borratxo perdut «com una xinxa que s'ha empassat durant la nit tres barrils de sang», s'entendrà que aquest creador no és pas darrere el núvol que l'hem d'anar a buscar, sinó que tenim més possibilitats de trobar-lo a l'anuari Desfossés i en algun còmode consell d'administració!

Però deixem això.

Els moralistes no hi poden fer res.

La burgesia, com a classe, està condemnada, es vulgui o no, a carregar tota la barbàrie de la història, tant les tortures de l'edat mitjana com la Inquisició, tant la raó d'estat com el bel·licisme, tant el racisme com l'esclavisme; en resum, tot allò contra què va protestar i en termes

9 Citem la traducció de Pere Rovira d'aquests versos d'«El vi dels drapaires». Baudelaire, Charles (2021), *Les flors del mal*, Barcelona, Proa. (N. del T.)

inoblidables, en els temps que, com a classe a l'atac, encarnava el progrés humà.

Els moralistes no hi poden fer res. Hi ha una llei de *deshumanització progressiva* en virtut de la qual d'ara endavant, a l'ordre del dia de la burgesia, no hi ha, només pot haver-hi violència, corrupció i barbàrie.

Anava a deixar-me l'odi, la mentida, la suficiència.

Anava a deixar-me el senyor Roger Caillois.[10]

Ara bé, el senyor Caillois, doncs, a qui han encomanat la missió per a tota l'eternitat d'ensenyar a un segle covard i desmanegat el rigor del pensament i la distinció de l'estil, el senyor Caillois, doncs, acaba d'experimentar una gran còlera.

El motiu?

La gran traïció de l'etnografia occidental, la qual, d'un temps ençà, amb una deterioració deplorable del sentit de les seves responsabilitats, se les enginya per posar en dubte la superioritat omnilateral de la civilització occidental sobre les civilitzacions exòtiques.

Així doncs, el senyor Caillois entra en campanya.

És virtut d'Europa suscitar d'aquesta manera heroismes salvadors en el moment més crític.

És imperdonable no recordar-se del senyor Massis, que, cap al 1927, es va embarcar en una croada per defensar Occident.

Volem assegurar-nos que serà reservada una sort millor al senyor Caillois, que, per defensar la mateixa

10 Cf. Caillois, Roger (1955), «Illusions à rebours». *La Nouvelle Revue Française*, (desembre-gener).

causa sagrada, transforma la seva ploma en bona daga de Toledo.

Què deia, el senyor Massis? Deplorava que «el destí de la civilització d'Occident, el destí de l'home a seques» estiguessin avui amenaçats; que de totes bandes es percebés l'esforç «de fer una crida a les nostres angoixes, de discutir els títols de la nostra cultura, de posar en qüestió l'essencial del nostre haver», i el senyor Massis jurava anar a la guerra contra aquests «desastrosos profetes».

El senyor Caillois no identifica diferentment l'enemic. Són aquests «intel·lectuals europeus» que, «amb una decepció i un rancor excepcionalment aguts», insisteixen des de fa uns cinquanta anys «a renegar dels diversos ideals de la seva cultura» i que, per aquest motiu, alimenten, «sobretot a Europa, un malestar tenaç».

És a aquest malestar, a aquesta inquietud, allò a què el senyor Caillois, per part seva, pretén posar fi.[11]

11 És significatiu que en el moment mateix que el senyor Caillois emprenia la seva croada, una revista colonialista belga, d'inspiració governamental (*Europe-Afrique*, 6, gener de 1955), es lliurava a una agressió absolutament idèntica contra l'etnografia: «Abans, el colonitzador concebia fonamentalment la seva relació amb el colonitzat com la d'un home civilitzat amb un home salvatge. La colonització reposava així sobre una jerarquia, grossera sens dubte, però vigorosa i nítida.»

És aquesta relació jeràrquica que l'autor de l'article, un tal senyor Piron, retreu a l'etnografia de destruir. Com el senyor Caillois, la pren amb Michel Leiris i Lévi-Strauss. Al primer li fa retret d'haver escrit, en el seu opuscle *La question raciale devant la science moderne*: «És pueril voler jerarquitzar la cultura.» Al segon, d'atacar el «fals evolucionisme», en el sentit que «intenta suprimir la diversitat de cultures, considerant-lo com a estadis

I de fet, des de l'anglès de l'època victoriana, ningú no ha passejat mai a través de la història una bona consciència més serena i sense ni una ombra de dubte.

La seva doctrina? Té el mèrit de ser senzilla.

Que Occident va inventar la ciència. Que únicament Occident sap pensar; que als límits del món occidental comença el tenebrós reialme del pensament primitiu, el qual, dominat per la noció de participació, incapaç de lògica, és l'arquetip mateix del fals pensament.

Aquí ens sobresaltem. Objectem al senyor Caillois que de la famosa llei de la participació inventada per Lévy-Bruhl, Lévy-Bruhl mateix en va renegar; que al capvespre de la seva vida, va proclamar davant del món haver-se equivocat a «voler definir un caràcter propi de la mentalitat primitiva com una lògica»; que, al contrari, havia adquirit la convicció que «aquestes ments no difereixen en absolut de la nostra des del punt de vista lògic […] Per tant, no suporten més que nosaltres una contradicció formal […] Per tant, rebutgen, com nosaltres,

---

d'un desenvolupament únic que, partint d'un mateix punt, ha de fer-les convergir al mateix objectiu.» Es reserva una sort particular a Mircea Eliade per haver gosat escriure la frase següent: «Davant seu, l'europeu ara ja no té indígenes, sinó interlocutors. Fora bo saber com iniciar el diàleg; és indispensable reconèixer que ja no hi ha solució de continuïtat entre el món primitiu (entre cometes) o endarrerit (*idem*) i l'Occident modern.»

Per acabar, i per una vegada, és un excés d'igualitarisme que es retreu al pensament americà –Otto Klineberg, professor de Psicologia a la Universitat de Colúmbia, ha afirmat: «És un error cabdal considerar les altres cultures com a inferiors a la nostra, senzillament perquè són diferents.»

Decididament, el senyor Caillois està en bona companyia.

per una mena de reflex mental, allò que és lògicament impossible.»[12]

No val la pena! El senyor Caillois té per nul·la i no vàlida la rectificació. Per al senyor Caillois, el veritable Lévy-Bruhl només pot ser el Lévy-Bruhl en què el primitiu extravaga.

Queden, és clar, alguns fets menors que s'hi resisteixen. A saber, la invenció de l'aritmètica i de la geometria pels egipcis. El descobriment de l'astronomia pels assiris. El naixement de la química entre els àrabs. L'aparició del racionalisme al si de l'islam en una època en què el pensament occidental tenia una pinta furiosament prelògica. Però aquests detalls impertinents, el senyor Caillois se'ls espolsa ben de pressa, atès que és principi categòric «que un descobriment que no entra en un conjunt» no és precisament res més que un detall, és a dir, un nores negligible.

Ja podem ben pensar que, una vegada llançat així, el senyor Caillois no s'atura a mig camí.

Després d'annexar-se la ciència, mi-te'l reivindicant la moral.

Només penseu-hi! El senyor Caillois no s'ha menjat mai ningú! El senyor Caillois no ha pensat mai a rematar un impedit! Al senyor Caillois no li ha passat mai pel cap la idea d'escurçar els dies dels seus vells pares! Doncs bé, vet-la aquí, la superioritat d'Occident: «Aquesta disciplina de vida que s'esforça per obtenir que la persona

12 Lévy-Bruhl, L. (1949), *Les Carnets de Lucien Lévy-Bruhl*, París, Presses Universitaires de France.

humana sigui prou respectada perquè no es trobi normal suprimir els vells i els impedits.»

La conclusió s'imposa davant dels antropòfags, dels esquarteradors i d'altres *comprachicos*; Europa, Occident encarnen el respecte per la dignitat humana.

Però continuem i afanyem-nos, per por que el pensament no se'ns perdi a Alger, el Marroc i altres llocs on, en el mateix moment que jo escric això, tants fills valents d'Occident, en el clarobscur dels calabossos, prodiguen als seus germans inferiors de l'Àfrica, amb tanta infatigable cura, aquestes autèntiques marques de respecte a la dignitat humana que s'anomenen, en termes tècnics, «la banyera», «l'electricitat», «el coll d'ampolla».

Afanyem-nos: el senyor Caillois encara no ha arribat al final del seu palmarès. Després de la superioritat científica i la superioritat moral, la superioritat religiosa.

Aquí, el senyor Caillois no es guarda de deixar-se enganyar pel prestigi va de l'Orient. Àsia pot ser la mare dels déus. En tot cas, Europa és mestressa dels ritus. I vegeu la meravella: d'un cantó, fora d'Europa, cerimònies tipus vudú amb tot el que comporten «de mascarada burlesca, de frenesí col·lectiu, d'alcoholisme desbridat, d'explotació grossera d'un fervor ingenu»; i, de l'altre –el cantó d'Europa–, aquests valors autèntics que ja celebrava Chateaubriand a *El geni del cristianisme*: «Els dogmes i els misteris de la religió catòlica, la seva litúrgia, el simbolisme dels seus escultors i la glòria del cant pla.»

Finalment, un últim motiu de satisfacció.

Gobineau deia: «Només hi ha història blanca.» El senyor Caillois, al seu torn, constata: «Només hi ha

etnografia blanca.» És Occident que fa l'etnografia dels altres, no els altres qui fan l'etnografia d'Occident.

Un intens motiu de joia, oi?

I ni per un minut li passa pel cap, al senyor Caillois, que els museus de què es vanta, comptat i debatut, hauria valgut més no tenir necessitat d'obrir-los; que Europa hauria fet millor si hagués tolerat al seu costat, ben vives, dinàmiques i pròsperes, senceres i no mutilades, les civilitzacions extraeuropees; que hauria valgut més deixar-les desenvolupar-se i realitzar-se que donar-nos-en, per admirar, degudament etiquetades, les extremitats separades, les extremitats mortes; que, al capdavall, el museu per si mateix no és res; que no vol dir res, que no pot dir res, allà on la beata autosatisfacció podreix els ulls, allà on el secret menyspreu dels altres asseca els cors, allà on, confessat o no, el racisme eixuga la simpatia; que no vol dir res si no està destinat a alimentar les delícies de l'amor propi; que després de tot, l'honest contemporani de Sant Lluís, que combatia però respectava l'islam, tenia més oportunitats de conèixer-lo que no els nostres contemporanis, fins i tot amb nocions de literatura etnogràfica, que el menyspreen.

No, en la balança del coneixement, el pes de tots els museus del món no pesarà mai tant com una espurna de simpatia humana.

La conclusió de tot això?

Siguem justos; el senyor Caillois és moderat.

Havent establert la superioritat d'Occident en tots els àmbits, havent restablert d'aquesta manera una sana i preuada jerarquia, el senyor Caillois fa una demostració

immediata d'aquesta superioritat concloent que no exterminarà ningú. Amb ell, els negres estan segurs que no els linxaran; els jueus, de no alimentar noves fogueres. Només atenció: és important que s'entengui bé que aquesta tolerància, els negres, els jueus, els australians la deuen no als seus mèrits respectius, sinó a la magnanimitat del senyor Caillois, no a un *diktat* de la ciència, que només pot oferir veritats efímeres, sinó a un decret de la consciència del senyor Caillois, que només pot ser absoluta; que aquesta tolerància no està condicionada per res, no està garantida per res, si no és pel que el senyor Caillois es deu a si mateix.

Potser la ciència ordenarà algun dia de desembarassar el camí d'aquests pesos pesants, d'aquesta impedimenta que constitueixen unes cultures endarrerides i uns pobles retardats, però estem segurs que a l'instant fatal la consciència del senyor Caillois, que, de bona consciència, immediatament es transforma en noble consciència, aturarà el braç assassí i pronunciarà el *salvus sis*.

Cosa que val aquesta suculenta nota:

> Per a mi, la qüestió de la igualtat de les races, dels pobles o de les cultures, només té sentit si es tracta d'una igualtat de dret, no d'una igualtat de fet. De la mateixa manera que un cec, un mutilat, un malalt, un idiota, un ignorant, un pobre [no es podria ser més considerat pels no occidentals] no són respectivament iguals, en el sentit material de la paraula, a un home fort, clarivident, complet, sa, intel·ligent, cultivat o ric. Aquests tenen capacitats més grans, que, per cert, no els donen més drets,

> sinó solament més deures […] De la mateixa manera, actualment existeixen, per causes siguin biològiques siguin històriques, diferències de nivell, de poder i de valor entre les diferents cultures. Comporten una desigualtat de fet. En cap cas no justifiquen una desigualtat de drets en favor dels pobles anomenats superiors, com vol el racisme. Més aviat els confereixen càrregues suplementàries i una responsabilitat augmentada.

Responsabilitat augmentada? Què, doncs, sinó la de dirigir el món?

Càrrega augmentada? Què, doncs, sinó la càrrega del món?

I Caillois-Atles recolza filantròpicament en la pols i torna a portar sobre les robustes espatlles la inevitable càrrega de l'home blanc.

Excuseu-me d'haver parlat tan llargament del senyor Caillois. No és que sobreestimi d'alguna manera el valor intrínsec de la seva «filosofia» (ja s'haurà pogut jutjar la seriositat d'un pensament que, reivindicant l'esperit de rigor, se sacrifica tan complaentment als prejudicis i es rabeja amb tanta voluptuositat en el lloc comú), però es mereixia ser assenyalada, per significativa.

De què?

Del fet que Occident, en el mateix temps que s'omple més que mai la boca amb la paraula, no ha estat mai tan lluny de poder assumir les exigències d'un humanisme veritable, de poder viure l'humanisme veritable, l'humanisme a la mesura del món.

6

Dels valors inventats en altre temps per la burgesia, i que ha escampat arreu del món, un és el de l'*home* i de l'humanisme –i ja veiem en què s'ha convertit–, l'altre és el de la nació.

És un fet: la *nació* és un fenomen burgès…

Però, precisament, si aparto els ulls de l'home per mirar les nacions, constato que aquí, novament, el perill és gran; que l'empresa colonial és, al món modern, el que l'imperialisme romà va ser al món antic: preparador del *desastre* i anunciador de la *catàstrofe*. I què?, els indis massacrats, el món musulmà buidat de si mateix, el món xinès embrutit i desnaturalitzat durant un bon segle, el món negre desqualificat, immenses veus per sempre més apagades, llars dispersades al vent; tot aquest bunyol, tot aquest malbaratament, la humanitat reduïda al monòleg i creieu que tot això no es paga? La veritat és que en aquesta política *hi ha inscrita la pèrdua d'Europa mateixa* i que, si no va amb compte, Europa finarà del buit que ha creat al seu voltant.

S'ha cregut que només s'abatien indis, o hindús, o oceànics, o africans. En realitat es van enderrocar, les unes rere les altres, les muralles ençà de les quals la civilització europea podia desenvolupar-se lliurement.

Sé tot el que hi ha de fal·laç en els paral·lelismes històrics, sobretot en el que esbossaré. De totes maneres, que se'm permeti tornar a copiar una pàgina de Quinet per la part no negligible de veritat que conté i sobre la qual val la pena meditar.

És aquesta:

Ens preguntem per què la barbàrie va irrompre de cop en la civilització antiga. Crec poder-ho dir. És sorprenent que una causa tan simple no salti als ulls de tothom. El sistema de la civilització antiga es componia d'un cert nombre de nacionalitats, de pàtries, que, encara que semblessin enemigues, o fins i tot que s'ignoressin, es protegien, se sostenien, es guardaven l'una de l'altra. Quan l'Imperi romà, en créixer, va començar a conquerir i destruir aquests cossos de nacions, els sofistes meravellats van creure que veien, al final d'aquell camí, la humanitat triomfant en Roma. Es va parlar de la unitat de l'esperit humà; no va ser més que un somni. Va passar que aquelles nacionalitats eren un munt d'avingudes que protegien Roma mateixa […] Així doncs, quan Roma, en aquesta pretesa marxa triomfal cap a la civilització única, va destruir, l'un rere l'altre, Cartago, Egipte, Grècia, Judea, Pèrsia, Dàcia, les Gàl·lies, va passar que havia devorat ella mateixa els dics que la protegien contra l'oceà humà sota el qual havia de finar. El magnànim Cèsar, en esclafar les Gàl·lies, no va fer res més que obrir la porta als germànics. Tantes societats, tantes llengües apagades, ciutats, drets, llars anorreades, van crear el buit al voltant de Roma, i allà on els bàrbars no arribaven, la barbàrie naixia per si sola. Els gals destruïts es convertien en bagaudes. Així, la caiguda violenta, l'extirpació progressiva de les ciutats particulars va causar l'ensulsiada de la civilització antiga.

> Aquell edifici social el sostenien les nacionalitats com un munt de columnes diferents de marbre o de pòrfir. Quan es va haver destruït, entre els aplaudiments dels savis de l'època, cadascuna d'aquelles columnes vives, l'edifici va caure a terra i els savis dels nostres dies encara busquen com es van poder fer en un moment ruïnes tan grans!

I llavors, jo ho demano: què ha fet de diferent, l'Europa burgesa? Ha soscavat les civilitzacions, ha destruït les pàtries, ha arruïnat les nacionalitats, ha extirpat «l'arrel de diversitat». Ja no hi ha dic. Ni bulevard. Ha arribat l'hora del bàrbar. Del bàrbar modern. L'hora americana. Violència, desmesura, malbaratament, mercantilisme, bluf, gregarisme, estupidesa, vulgaritat, desordre.

El 1913, Page escrivia a Wilson:

El futur del món és nostre. Què farem quan aviat la dominació del món ens caigui a les mans?

I el 1914:

> Què en farem aviat, d'aquesta Anglaterra i d'aquest Imperi, quan les forces econòmiques ens hagin posat a les mans la direcció de la raça?

Aquest Imperi… I els altres…

I de fet, no veieu amb quina ostentació aquests senyors acaben de desplegar l'estendard de l'anticolonialisme?

«*Ajuda els països desheretats*», diu Truman. «L'hora del vell colonialisme ha passat.» Novament Truman.

Enteneu que les grans finances americanes consideren que ha arribat l'hora de rampinyar a totes les colònies del món. Així doncs, benvolguts amics, alerta d'aquest cantó!

Sé que molts de vosaltres, fastiguejats d'Europa, de la gran porcada de la qual no heu triat ser testimonis, us gireu –oh, en un nombre petit!– cap als Estats Units, i us acostumeu a veure-hi un possible alliberador.

«Una ganga!», penseu.

«Els buldòzers! Les inversions massives de capitals! Les carreteres! Els ports!

–Però, i el racisme americà?

–Bah! El racisme europeu a les colònies ens ha aguerrit!»

I ja ens tornes a tenir disposats a córrer el gran risc ianqui.

Així doncs, una vegada més, alerta.

L'americana, l'única dominació de la qual un no s'escapa. Vull dir de la qual un no s'escapa del tot indemne.

I ja que parleu de fàbriques i d'indústries, no veieu pas, histèrica, en ple cor dels nostres boscos o sabanes, escopint carbonissa, la formidable fàbrica, però de servents; la prodigiosa mecanització, però de l'home; la violació gegantina d'allò que la nostra humanitat d'espoliats encara ha sabut preservar d'íntim, d'intacte, d'immaculat; la màquina, sí, mai vista, la màquina, però d'esclafar, de moldre, d'embrutir els pobles?

De tal manera que el perill és immens…

De tal manera que si l'Europa occidental no pren per si mateixa, a l'Àfrica, a Oceania, a Madagascar, és a dir, a les portes de Sud-àfrica, a les Antilles, és a dir, a les portes

d'Amèrica, la iniciativa d'una política de les nacionalitats, la iniciativa d'una política nova basada en el respecte dels pobles i de les cultures, què dic jo?, si Europa no galvanitza les cultures moribundes o no suscita cultures noves; si no es converteix en desvetlladora de pàtries i de civilitzacions, dit això sense tenir en compte l'admirable resistència dels pobles colonials, que simbolitzen actualment el Vietnam de manera radiant, però també l'Àfrica de la República Democràtica d'Algèria, Europa s'haurà robat a si mateixa l'última oportunitat i, amb les seves pròpies mans, s'haurà cobert a si mateixa amb el llençol de les mortals tenebres.

I això vol dir, en resum, que la salvació d'Europa no és cosa d'una revolució en els mètodes; que és cosa de la Revolució: la que substituirà, mentre esperem la societat sense classes, l'estreta tirania d'una burgesia deshumanitzada per la preponderància de l'única classe que encara té una missió universal, perquè en carn pròpia pateix tots els mals de la història, tots els mals universals: el proletariat.